

סילבוס - תוכנית הוראה לקורס אנרגיה וביטחון לאומי בישראל ובעולם

ד"ר עילי רטיג | המחלקה למדעי המדינה

מס הקורס 71060-01 | Energy and National Security in Israel and the World

סמינריון	סוג הקורס:
2	היקף נ"ז:
תשפ"ה	שנת לימודים:
א' + ב'	סמסטר:
ימי שישי, 10:00-11:30 (זום)	יום ושעה:
ימי שלישי, 16:00-18:00	שעת קבלה:
elai.rettig@biu.ac.il	מייל מרצה:
https://lemida.biu.ac.il/course/view.php?id=83429	קישור לאתר למדה:

תיאור הקורס ומטרות למידה

תקציר הקורס

בקורס זה תקבלו הבנה מעמיקה של שווקי האנרגיה הבינלאומיים והאופן שבו הם משפיעים על הביטחון הלאומי, הכלכלה ומדיניות החוץ של ישראל ומדינות האזור. אתם תלמדו כיצד ישראל מגבשת את מדיניות האנרגיה שלה, כיצד היא מאזנת בין שיקולים ביטחוניים וסביבתיים בקביעת תמהיל הדלקים שלה, וכיצד אתם יכולים להשפיע על החלטות אלו באמצעות כתיבת מאמר עמדה לעיתון ונייר מדיניות למקבלי החלטות בישראל.

מטרות/תוצרי הלמידה

מדינה מודרנית אינה יכולה להתקיים ללא אספקה רציפה ואמינה של מקורות אנרגיה לחשמל, תחבורה, צבא ותעשייה. הצורך הזה מעצב את המערכת הבינלאומית ואת הביטחון הלאומי של המדינה. בחצי הראשון של הקורס יקבלו הסטודנטים הבנה תיאורטית רחבה על שווקי האנרגיה הבינלאומיים וההשפעה שלהם על סכסוכים אלימים, סוגי משטרים, זכויות אדם ומדיניות חוץ. בחצי השני של הקורס נתמקד ברמת המדינה ונבחן כיצד היא מאזנת בין שיקולים ביטחוניים וסביבתיים בעת קביעת תמהיל האנרגיה ומהם האתגרים הכרוכים בסבסוד אנרגיות מתחדשות וקידום אנרגיה גרעינית.

ידע ומיומנויות

בתום הקורס, סטודנטים לתואר שני יוכלו:

1. להבין כיצד שווקי האנרגיה הבינלאומיים פועלים ומה משפיע עליהם לטווח הקצר והארוך (שינויי מחיר, טכנולוגיות חדשות, סכסוכים במדינות עשירות בנפט)
2. לנתח חדשות מתפרצות והתפתחויות שוטפות בשווקי האנרגיה וכיצד הן משפיעות על הכלכלה, הפוליטיקה והביטחון הלאומי של ישראל ושכנותיה
3. לבחון לעומק סוגיות סביבתיות ואתגרים וההזדמנויות בקידום טכנולוגיות שונות בישראל (אנרגיית שמש, רוח, תחנות גרעיניות, וכו')
4. להשפיע על מקבלי החלטות בנושאים הקשורים לאנרגיה, ביטחון וסביבה באמצעות קריאה וכתיבה של מאמר עמדה ונייר מדיניות

תכנון מהלך השיעורים:

מס' השיעור	נושא השיעור	קריאה/ צפיה נדרשת	למידה פעילה
1	מבוא לשוק האנרגיה העולמי	צ'רלס מאן (2013), "ומה אם הנפט לעולם לא ייגמר", אלכסון.	תרגיל כיתתי: האם העולם המודרני יכול להתקיים ללא נפט?
2	"קללת הנפט" של המזרח התיכון – אנרגיה, דמוקרטיה וזכויות אדם	Humphreys, Michael., Sachs, Jeffrey. D. & Stiglitz, Joseph. E. "Chapter 1: Introduction", in Escaping the Resource Curse. New York: Columbia University Press (2007), pp. 1-20. אגמון, תמיר ואיתמר מילרד. "תיאור וניתוח דרכי פעולתן של קרנות עושר ריבוניות (SWF): השוואה בין-לאומית", מרכז המידע והמחקר, המחלקה לפיקוח תקציבי, כנסת ישראל. (לקרוא רק את תקציר המנהלים)	צפייה בסרט דוקו בערב הסעודית על זכויות נשים
3	ביטחון אנרגיה וביטחון לאומי – כיצד מדינה קובעת את תמהיל האנרגיה שלה	Shaffer, Brenda (2017). <u>A Guide to the Application of Energy Data for Intelligence Analysis</u> . Studies in Intelligence Vol. 61 (4), pp. 43-52. משרד האנרגיה (מרץ 2019). "יעדי משק האנרגיה לשנת 2030: מסמך מדיניות" (לקרוא רק את תקציר המנהלים)	תרגיל כיתתי: חיפוש נתוני אנרגיה ממקורות ראשוניים
4	אנרגיה ומדיניות חוץ – נפט, גז, ואנרגיות מתחדשות	Shaffer, Brenda (2009). "Chapter Two: Foreign Policy" in Energy Politics. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, pp. 28-46. Scholten, Daniel (2018). "The Geopolitics of Renewables—An Introduction and Expectations." In The Geopolitics of Renewables, pp. 1-33. Springer, Cham.	תרגיל כיתתי: חיפוש נתוני אנרגיה ממקורות ראשוניים
5	אנרגיה ומלחמות	Ross, Michael L. (2004). "What Do We Know About Natural Resources and Civil War," Journal of Peace Research, Vol. 41, No. 3.	צפייה בסרט דוקו על ארגוני מורדים בניגריה
סיום סמסטר א			
6	שינויי אקלים והביטחון הלאומי	Giddens, Anthony (2009), "Introduction," The Politics of Climate Change. Cambridge, UK: Polity Press. רביד, יצחק (1997). "על הנחת החמור ביותר". מערכות. 351	דיון כיתתי: על מה הייתם מוותרים עבור האקלים?

	<p>סנדלר, דבורה, הרצוג מיכאל ועיית' אל-עמרי (2021). "הטמעת סיכוני האקלים בתפיסת הביטחון הלאומי של ישראל: זמן לשינוי פרדיגמה". מתוך: קובי מיכאל ואחרים (עורכים). סביבה, אקלים וביטחון לאומי: חזית חדשה לישראל. המכון למחקרי ביטחון לאומי. עמ' 79-101.</p>		
<p>צפייה בסרט דוקו על גרעין וסרטוני תרבות איראניים</p>	<p>גרוסמן, גרשון ונעמה שפירא (יוני 2022). "<u>תחנת כוח גרעינית בישראל</u>", פורום האנרגיה של מוסד שמואל נאמן, מס 52.</p> <p>הרכבי, יהושפט (1999). "פרק יא: המלחמה הגרעינית". <u>מלחמה ואסטרטגיה</u>, הוצאת משרד הביטחון. עמ' 217-238.</p> <p>מן, יוסי (2019). "<u>מדיניות הנפט האיראנית לאחר עליית האייתוללות לשלטון: מהפכה או המשך מדיניות?</u>", כתב העת הבינתחומי ללימודי המזרח התיכון, גיליון 5. עמ' 5-32.</p> <p>Mohammad Ayatollahi Tabaar, "<u>Iran Won't Back Down: As Nuclear Talks Resume, Tehran Isn't Looking to Compromise</u>," ForeignAffairs.com, November 2, 2021.</p>	<p>7</p> <p>אנרגיה גרעינית, נשק גרעיני, והמקרה של איראן</p>	
<p>הרצאת אורח: בכיר ממנהל מקרקעי ישראל</p>	<p>מבקר המדינה (2020), "<u>קידום אנרגיות מתחדשות והפחתת התלות בדלקים</u>", דו"ח שנתי 91א.</p> <p>משרד החוץ (יולי 2015), "<u>היבטים מדיניים ואסטרטגיים לפיתוח מאגרי הגז – עמדת משרד החוץ</u>".</p> <p>המטה לביטחון לאומי (יולי 2015), "<u>משק הגז הטבעי בישראל – היבטים בביטחון הלאומי והשלכות מעיכוב בהרחבת מערך הגז הטבעי ויצואו</u>".</p>	<p>8</p> <p>מדיניות האנרגיה של ישראל: נפט, גז ואנרגיות מתחדשות</p>	
<p>צפייה בסרטוני חדשות על ערב הסעודית</p>	<p>Krane, Jim (2012). "<u>Stability versus sustainability: The Dilemma of GCC energy policy</u>." EPRG Working Paper 1302.</p> <p>ברקובסקי, אנטון. 2017. "<u>ערב הסעודית: ניתוח גאואסטרטגי</u>". קתדרת חייקין לגיאואסטרטגיה, אוניברסיטת חיפה. עמ' 34-67.</p>	<p>9</p> <p>מגמות בשוק האנרגיה במזרח התיכון: המקרה של ערב הסעודית</p>	
<p>תרגיל כיתתי: שיקולים מוסריים בייבוא נפט</p>	<p>Wenar, Leif (2015), "Introduction". Blood oil: Tyrants, violence, and the rules that run the world. Oxford University Press.</p>	<p>10</p> <p>שיקולים מוסריים בייבוא אנרגיה</p>	
<p>דין כיתתי</p>		<p>סיומ הקורס</p>	<p>שיעור אחרון</p>

*ייתכנו שינויים בסילבוס בהתאם לקצב ההתקדמות ואפקטיביות הלמידה

ציון סופי

השיעורים נערכים במתכונת של הרצאה, תוך שימוש במצגות, סרטונים ומדיות שונות. במהלך הסמסטר הסטודנטים ילמדו לנתח באופן ביקורתי חדשות מתפרצות, לכתוב נייר עמדה לעיתונות ובסוף הסמסטר השני יציגו נייר מדיניות למקבלי החלטות.

תיאור התוצר	משקל בציון הסופי
ניתוח מאמר בעיתונות (עד סוף סמסטר א')	25% מהציון הסופי
כתיבת נייר עמדה לעיתונות (עד סוף סמסטר ב')	25% מהציון הסופי
מבחן בית עם שאלות פתוחות (בסוף סמסטר ב')	50% מהציון הסופי

דרישות הקורס

- ישנה חובת נוכחות בשיעורים (80%)
- בסוף סמסטר א' הסטודנטים ינתחו בזוגות מאמר בעיתונות אודות אירוע פוליטי אקטואלי במערכת הבינלאומית (4-5 עמודים).
- עד סוף סמסטר ב' הסטודנטים יגישו נייר עמדה קצר לעיתונות (800 מילים)
- בסוף סמסטר ב' הסטודנטים יכתבו בזוגות נייר מדיניות למקבלי החלטות (עד 10 עמודים) בו ימליצו למקבלי החלטות בנושא הקשור למדיניות אנרגיה בישראל או בעולם.
- על-מנת לעבור את הקורס יש לקבל את הציון 60 לכל הפחות בסמינריון (עבודת הגמר)

דרישות קדם

אין דרישות קדם לקורס

ביבליוגרפיה: תכנים לקריאה, צפיה והאזנה

מבוא לשוק האנרגיה העולמי

קריאת חובה:

צ'רלס מאן (2013), "ומה אם הנפט לעולם לא ייגמר", אלכסון.

קריאת רשות:

International Energy Agency (2020), "Key World Energy Statistics 2021" (pages 1-31)

עילי רטיג (ספטמבר 2020). "הזהב השחור כבר לא נוצץ". השילוח, עמ' 61-81.

Shaffer, Brenda (2009), "Introduction" in Energy Politics. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, pp. 1-18.

Yergin, Daniel (2011), "Introduction + Prologue", The Quest: Energy, Security, and the Remaking of the Modern World. New York: Penguin Press .

"קללת הנפט" של המזרח התיכון – אנרגיה, דמוקרטיה וזכויות אדם

קריאת חובה:

Humphreys, Michael., Sachs, Jeffrey. D. & Stiglitz, Joseph. E. "Chapter 1: Introduction", in Escaping the Resource Curse. New York: Columbia University Press (2007), pp. 1-20 .
אגמון, תמיר ואיתמר מילרד. "תיאור וניתוח דרכי פעולתן של קרנות עושר ריבוניות (SWF): השוואה בין-לאומית", מרכז המידע והמחקר, המחלקה לפיקוח תקציבי, כנסת ישראל. (לקרוא את תקציר המנהלים: (1-4

קריאת רשות:

Ross, Michael L. (2008). "Oil, Islam, and Women," American Political Science Review Vol. 102, No. 1, pp. 107-123.

ביטחון אנרגיה וביטחון לאומי – כיצד מדינה קובעת את תמהיל האנרגיה שלה

קריאת חובה:

Shaffer, Brenda (2017). A Guide to the Application of Energy Data for Intelligence Analysis. Studies in Intelligence Vol. 61 (4), pp. 43-52 .

משרד האנרגיה (מרץ 2019). "יעדי משק האנרגיה לשנת 2030: מסמך מדיניות"

קריאת רשות:

Shaffer, Brenda (2009), "Chapter 5: Security" in Energy Politics. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Sovacool, Benjamin K. "How long will it take? Conceptualizing the temporal dynamics of energy transitions." Energy Research & Social Science 13 (2016): 202-215.

אנרגיה ומדיניות חוץ – נשק הנפט של אופ"ק ונשק הגז הרוסי

קריאת חובה:

Shaffer, Brenda (2009). "Chapter Two: Foreign Policy" in Energy Politics. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, pp. 28-46.

Scholten, Daniel (2018). "The Geopolitics of Renewables—An Introduction and Expectations." In The Geopolitics of Renewables, pp. 1-33. Springer, Cham.

קריאת רשות:

. "U.S. Energy Information Administration (July 2017). "World Oil Transit Chokepoints Clayton, Blake & Levi, Michael. (2012). The Surprising Sources of Oil's Influence. Survival, 54(6), 107-122.

Casier, Tom. "Russia's energy leverage over the EU: myth or reality?." Perspectives on European Politics and Society 12, no. 4 (2011): 493-508.

אנרגיה ומלחמות

קריאת חובה:

Ross, Michael L. (2004). "What Do We Know About Natural Resources and Civil War," Journal of Peace Research, Vol. 41, No. 3.

קריאת רשות:

Hughes, L., & Gholz, E. (2016). Energy, Coercive Diplomacy, and Sanctions. In The Palgrave Handbook of the International Political Economy of Energy. Palgrave Macmillan, London. pp. 487-504.

Meierding, E. (2016). Dismantling the oil wars myth. Security Studies, 25(2), 258-288.

Documentary Film: Rachel Boynton, "Big Men" (2014), 100:00 minutes. See trailer here .

ביטחון אנרגיה ושינוי אקלים

קריאת חובה:

Giddens, Anthony (2009), "Introduction," *The Politics of Climate Change*. Cambridge, UK: Polity Press.

רביד, יצחק (1997). "על הנחת החמור ביותר". מערכות 351.
סנדלר, דבורה, הרצוג מיכאל ועיית' אל-עמרי (2021). "הטמעת סיכויי האקלים בתפיסת הביטחון הלאומי של ישראל: זמן לשינוי פרדיגמה". מתוך: קובי מיכאל ואחרים (עורכים). סביבה, אקלים וביטחון לאומי: חזית חדשה לישראל. המכון למחקרי ביטחון לאומי. עמ' 79-101.

קריאת רשות:

עפרון, שירה (דצמבר 2020). "הטמפרטורות עולות ואיתם הסיכונים", מבט על, גיליון 1418, המכון למחקרי ביטחון לאומי.

Busby, Joshua. (2023). *Climate Security: How to Write About the Future Without Lapsing into Prophecy*. PS: Political Science & Politics, 1-5.

Yergin, Daniel (2011), "Chapter 26: In Search of Consensus", *The Quest: Energy, Security, and the Remaking of the Modern World*. New York: Penguin Press.

Aklin, Michaël, and Matto Mildemberger (2020). "Prisoners of the wrong dilemma: why distributive conflict, not collective action, characterizes the politics of climate change." *Global Environmental Politics* 20, no. 4: 4-27.

אנרגיה גרעינית, נשק גרעיני, והמקרה של איראן

קריאת חובה:

גרוסמן, גרשון וטל גולדרט (נובמבר 2011). "תחנת כוח גרעינית בישראל", פורום האנרגיה של מוסד שמואל נאמן, מס 22.

הרכבי, יהושפט. 1999. "פרק יא: המלחמה הגרעינית". מלחמה ואסטרטגיה, הוצאת משרד הביטחון. עמ' 217-238.

מן, יוסי (2019). "מדיניות הנפט האיראנית לאחר עליית האייתוללות לשלטון: מהפכה או המשך מדיניות?", כתב העת הבינתחומי ללימודי המזרח התיכון, גיליון 5. עמ' 5-32.

Mohammad Ayatollahi Tabaar, "Iran Won't Back Down: As Nuclear Talks Resume, Tehran Isn't Looking to Compromise," *ForeignAffairs.com*, November 2, 2021.

קריאת רשות:

Socolow, Robert H., and Glaser, Alexander (2009). "Balancing risks: nuclear energy & climate change." *Daedalus* 138, no. 4: 31-44.

כהן, אבנר. 2005. "פרק 6". הטאבו האחרון: סוד המצב הגרעיני של ישראל ומה צריך לעשות איתו, כנרת. Rabinowitz, Or (2016). "Nuclear energy and desalination in Israel." *Bulletin of the Atomic Scientists* 72, no. 1: 32-38

Tobey, William. 2012. "Nuclear Scientists as Assassination Targets". *Bulletin of the Atomic Scientists*. 68 (1). pp. 61–9

International Monetary Fund (2015), "How Large are Global Energy Subsidies?". Working Paper WP/15/105.

International Monetary Fund (2017). "Islamic Republic of Iran: Selected Issues", Country Report No. 17/63 .

מדיניות האנרגיה של ישראל: נפט, גז ואנרגיות מתחדשות

קריאת חובה:

מבקר המדינה (2020), "קידום אנרגיות מתחדשות והפחתת התלות בדלקים", דו"ח שנתי 91א.
משרד החוץ (יולי 2015), "היבטים מדיניים ואסטרטגיים לפיתוח מאגרי הגז – עמדת משרד החוץ".
המטה לביטחון לאומי (יולי 2015), "משק הגז הטבעי בישראל – היבטים בביטחון הלאומי והשלכות מעיכוב בהרחבת מערך הגז הטבעי ויצואו".

קריאת רשות:

Rubinovitz, Ziv, and Rettig, Elai (2018). "Crude Peace: The Role of Oil Trade in the Israeli-Egyptian Peace Negotiations". *International Studies Quarterly* 62 (2), pp. 371-382.

Bordoff, Jason and Meghan L. O'Sullivan (2022). "Green upheaval: The new geopolitics of energy". *Foreign Policy*

Blondeel, Mathieu, Colgan, Jeff, and Thijs Van de Graaf (2019). "What Drives Norm Success? Evidence from Anti-Fossil Fuel Campaigns." *Global Environmental Politics* 19, no. 4: 63-84.